

Голові Разової спеціалізованої ради PhD 11919
Запорізького національного університету,
д.фіз.вих., професору
Караулової Світлані Іванівні

Відгук

офіційного опонента доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора **Тодорової Валентини Георгіївни** на дисертаційну роботу **Апанасенка Андрія Вікторовича** на тему «Удосконалення показників фізичної підготовленості та психофізичних здібностей гандболістів на етапі попередньої базової підготовки», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми. Дисертаційне дослідження А. В. Апанасенка присвячене вдосконаленню показників фізичної підготовленості та психофізичних здібностей гандболістів на етапі попередньої базової підготовки, є своєчасним і науково обґрунтованим з огляду на сучасні тенденції розвитку гандбол як високодинамічного командного ігрового виду спорту.

Сучасний гандбол характеризується зростанням інтенсивності змагальної діяльності, скороченням часу на прийняття рішень, підвищенням варіативності тактико-технічних дій та зростаючими вимогами до когнітивно-моторної інтеграції. За таких умов ефективність ігрової діяльності визначається не лише рівнем розвитку швидкісно-силових, координаційних і витривалих якостей, а й здатністю спортсмена до оперативної переробки інформації, реакції вибору, сенсомоторної швидкості та узгодженості мислення з руховою дією. Особливої значущості ці чинники набувають на етапі попередньої базової підготовки, коли закладаються функціональні та нейрофізіологічні передумови подальшого спортивного вдосконалення.

Разом із тим, аналіз сучасних науково-методичних джерел і практики роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл свідчить про збереження переважно традиційної моделі підготовки, у межах якої фізичний компонент домінує над психофізичним, а останній нерідко розглядається фрагментарно, без системного включення до структури тренувального процесу. Недостатньо розробленими залишаються питання інтегрованої оцінки психофізичних здібностей, визначення їх інформативних показників та використання отриманих даних для управління тренувальними навантаженнями на етапі попередньої базової підготовки.

У цьому контексті особливої актуальності набуває наукове обґрунтування інтегративного підходу до поєднання засобів загальної, спеціальної фізичної та психофізичної підготовки з урахуванням вікових особливостей юних спортсменів, специфіки ігрового амплуа та закономірностей адаптаційних процесів. Виявлені у роботі протиріччя між:

- високою динамічністю сучасної змагальної діяльності та фрагментарністю традиційних тренувальних підходів;

- потребою комплексного моніторингу психофізичних показників і відсутністю інтегральних критеріїв їх оцінки;

- можливостями сучасних психофізіологічних методів діагностики та обмеженим рівнем їх практичної імплементації в дитячо-юнацькому спорті

- об'єктивно зумовлюють необхідність перегляду методології побудови тренувального процесу гандболістів на ранніх етапах багаторічної підготовки.

Варто підкреслити, що робота не обмежується констатацією проблеми, а пропонує методично структуроване вирішення – через розроблення інтегрального показника психофізичних здібностей, типологізацію спортсменів за рівнем підготовленості та ігровим амплуа, а також впровадження авторської програми з блочною побудовою тренувального процесу. Такий підхід відповідає сучасним концепціям управління спортивною підготовкою, орієнтованим на доказовість, об'єктивізацію контролю та індивідуалізацію тренувальних впливів.

З огляду на викладене, обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною як у теоретичному, так і в прикладному аспектах, оскільки спрямована на вирішення важливого науково-практичного завдання – підвищення ефективності підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки шляхом інтеграції фізичних і психофізичних компонентів у цілісну систему управління тренувальним процесом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження А.В. Апанасенка виконано відповідно до пріоритетних напрямів розвитку наукових досліджень у галузі фізичної культури і спорту та безпосередньо пов'язане з плановою тематикою наукової діяльності Запорізького національного університету.

Робота виконана в межах науково-дослідної теми: «Теоретико-методичні засади вдосконалення навчально-тренувального процесу у різних видах спорту» (державний реєстраційний номер 0122U001108), що входить до плану науково-дослідної роботи університету на 2022-2026 рр. Зазначена тема спрямована на розроблення та наукове обґрунтування сучасних підходів до оптимізації структури, змісту та управління тренувальним процесом

спортсменів різної спеціалізації з урахуванням закономірностей адаптації, вікових особливостей і специфіки змагальної діяльності.

Зміст дисертаційного дослідження органічно інтегрується у концептуальні положення вказаної наукової теми, оскільки спрямований на вдосконалення системи підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки шляхом поєднання засобів загальної, спеціальної фізичної та психофізичної підготовки, запровадження інтегрального показника психофізичних здібностей та обґрунтування структурно-логічної моделі організації тренувального процесу.

У межах реалізації комплексної наукової теми здобувачем розроблено й апробовано авторську програму, спрямовану на підвищення ефективності навчально-тренувального процесу юних спортсменів у гандбол, що відповідає загальній меті теми – удосконалення теоретико-методичних засад спортивної підготовки. Здобувач виступав співвиконавцем зазначеної теми, забезпечуючи наукове обґрунтування інтегрованого підходу до розвитку фізичних і психофізичних здібностей гандболістів, проведення педагогічного експерименту, статистичну обробку результатів та формулювання узагальнених висновків.

Слід відзначити, що проблематика дослідження узгоджується також із загальнодержавними стратегічними орієнтирами розвитку сфери фізичної культури і спорту, які передбачають підвищення якості підготовки спортивного резерву, впровадження інноваційних технологій у тренувальний процес та посилення науково-методичного забезпечення діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл. У цьому контексті результати дисертації мають не лише локальне, а й системне значення для подальшого розвитку теорії і методики підготовки спортсменів у командних ігрових видах спорту.

Дисертаційна робота є складовою частиною комплексної науково-дослідної програми університету, логічно продовжує та конкретизує її положення у площині підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки, що підтверджує її наукову доцільність, тематичну обґрунтованість і відповідність стратегічним напрямкам розвитку галузі.

Аналіз змісту дисертаційної роботи А. В. Апанасенка дозволяє констатувати, що отримані результати містять елементи **наукової новизни** та розширюють сучасні уявлення про закономірності побудови тренувального процесу юних спортсменів у гандбол на етапі попередньої базової підготовки.

Уперше:

-теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено авторську програму вдосконалення показників фізичної підготовленості та

психофізичних здібностей гандболістів на етапі попередньої базової підготовки, побудовану на інтеграції засобів загальної, спеціальної фізичної та психофізичної підготовки;

- розроблено й апробовано інтегральний показник психофізичних здібностей гандболістів як узагальнений критерій комплексної оцінки їх психофізичної готовності та інструмент моніторингу динаміки відповідних функціональних змін у процесі тренування;

- визначено інформативні психофізичні показники (сенсомоторні реакції, реакція вибору, когнітивно-моторна інтеграція), чутливі до впливу тренувальних навантажень на етапі попередньої базової підготовки, що дозволило обґрунтувати критерії ефективності експериментальної програми;

- встановлено характер і спрямованість взаємозв'язків між показниками фізичної підготовленості (швидкісно-силовими, координаційними, витривалими) та психофізичними здібностями гандболістів, що підтверджує доцільність їх розгляду як взаємопов'язаних компонентів функціональної готовності.

Уточнено:

- структуру та зміст процесу підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки з урахуванням вікових особливостей, ігрового амплуа та специфіки змагальної діяльності;

- методичні підходи до поєднання фізичних і психофізичних компонентів тренування шляхом їх структурно-логічної інтеграції у межах блочної побудови макроциклу;

- підходи до індивідуалізації тренувальних навантажень на основі результатів педагогічного контролю та типологізації спортсменів за рівнем підготовленості.

Набули подальшого розвитку:

- наукові положення щодо можливостей цілеспрямованого впливу тренувальних навантажень на формування психофізичних здібностей юних спортсменів з урахуванням специфіки ігрової діяльності;

- уявлення про динаміку психофізичних і психофізіологічних показників гандболістів у процесі педагогічного експерименту та їх роль у забезпеченні ефективності техніко-тактичних дій;

- теоретико-методичні засади управління тренувальним процесом у дитячо-юнацькому спорті на основі об'єктивізації контролю функціонального стану спортсменів.

У цілому наукова новизна роботи полягає у створенні та експериментальному підтвердженні інтегрованої моделі вдосконалення

фізичної та психофізичної підготовленості гандболістів на етапі попередньої базової підготовки, що забезпечує підвищення узгодженості когнітивних і моторних процесів та розширює методологічний інструментарій теорії і методики спортивної підготовки.

Практичне значення дисертаційного дослідження А. В. Апанасенка полягає у розробленні, експериментальному обґрунтуванні та впровадженні в систему підготовки юних спортсменів комплексу методичних рішень, спрямованих на підвищення ефективності навчально-тренувального процесу у гандбол на етапі попередньої базової підготовки.

Передусім практичну цінність має запропонована авторська програма інтегрованої фізичної та психофізичної підготовки, побудована за блочним принципом (адаптаційно-базовий, розвивальний, інтеграційний блоки), яка забезпечує поетапне формування функціональної готовності гандболістів з урахуванням вікових особливостей, ігрового амплуа та специфіки змагальної діяльності. Реалізація програми у навчально-тренувальному процесі сприяє підвищенню узгодженості фізичних якостей і психофізичних механізмів їх реалізації, що безпосередньо відображається на ефективності техніко-тактичних дій.

Важливим прикладним результатом є розроблення інтегрального показника психофізичних здібностей як інструменту комплексної оцінки рівня психофізичної готовності спортсменів. Його використання дозволяє здійснювати об'єктивний моніторинг динаміки психофізичних показників у процесі тренування; підвищити інформативність педагогічного контролю; своєчасно коригувати спрямованість і обсяг тренувальних навантажень; реалізовувати індивідуалізацію підготовки на основі типологізації спортсменів.

Практичну значущість мають також встановлені взаємозв'язки між показниками фізичної підготовленості та психофізичних здібностей, що дозволяють тренерам більш обґрунтовано планувати поєднання засобів загальної та спеціальної фізичної підготовки з вправами психофізичної спрямованості, забезпечуючи їх цілеспрямований вплив на когнітивно-моторну інтеграцію.

Отримані результати можуть бути використані у навчально-тренувальному процесі дитячо-юнацьких спортивних шкіл; у підготовці спортивного резерву з гандболу; у системі підвищення кваліфікації тренерських кадрів; у викладанні дисциплін теорії і методики спортивної підготовки у закладах вищої освіти фізкультурного профілю.

Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес Запорізького національного університету, Львівського державного університету фізичної

культури імені Івана Боберського, Хмельницького національного університету, а також у практику навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл та регіональних команд, що підтверджує їх прикладну затребуваність і ефективність.

Одержані результати мають реальну практичну цінність, оскільки сприяють підвищенню науково-методичного рівня організації підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки, забезпечують об'єктивізацію контролю їх фізичної та психофізичної готовності та створюють передумови для більш ефективного управління тренувальним процесом.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Аналіз змісту дисертаційної роботи А.В. Апанасенка дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічно послідовними та підтвердженими результатами теоретичних і експериментальних досліджень.

Обґрунтованість результатів забезпечується передусім чітко визначеною методологічною основою дослідження, що спирається на сучасні положення теорії і методики спортивної підготовки, вікової фізіології, спортивної педагогіки та психофізіології рухової діяльності. Автором коректно визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, які перебувають у взаємозв'язку та підпорядковані розв'язанню актуальної науково-практичної проблеми вдосконалення підготовки юних спортсменів у гандбол.

Достовірність одержаних результатів зумовлена застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів дослідження, адекватних поставленим завданням, зокрема: аналізу та узагальнення науково-методичних джерел, педагогічного спостереження, констатувального й формульовального педагогічного експерименту, тестування показників фізичної підготовленості та психофізичних здібностей, а також методів математичної статистики (t-критерій Стюдента, критерій χ^2 Пірсона). Використання кількісних показників, визначення середніх значень, стандартних відхилень і рівнів статистичної значущості ($p < 0,05$; $p < 0,01$) забезпечує належний рівень об'єктивності та статистичної вірогідності висновків.

Вагомим чинником обґрунтованості є достатній обсяг вибірки (103 гандболісти на етапі попередньої базової підготовки), поділ на контрольну та експериментальну групи, що дозволило здійснити коректний порівняльний аналіз динаміки досліджуваних показників та оцінити ефективність авторської програми. Логіка побудови педагогічного експерименту

(констатувальний і формувальний етапи) відповідає загальноприйнятим вимогам до організації наукових досліджень у сфері фізичної культури і спорту.

Наукові положення дисертації ґрунтуються на виявлених взаємозв'язках між показниками фізичної підготовленості та психофізичних здібностей, що підтверджено результатами кореляційного аналізу та статистично значущими змінами у спортсменів експериментальної групи. Запропонований інтегральний показник психофізичних здібностей має чітке методичне підґрунтя, логічну структуру та продемонстрував інформативність у процесі педагогічного контролю.

Висновки роботи відповідають поставленим завданням, узгоджуються з отриманими експериментальними даними та не виходять за межі фактичного матеріалу дослідження. Практичні рекомендації логічно випливають із результатів педагогічного експерименту та мають прикладний характер, що підтверджується їх впровадженням у навчально-тренувальний процес профільних закладів вищої освіти та дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

У цілому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи є достатнім, відповідає вимогам, що висуваються до досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а отримані результати характеризуються внутрішньою логічною завершеністю, доказовістю та науковою коректністю.

Оцінка змісту дисертації, її завдання в цілому і основних положень дисертації.

Дисертаційна робота А.В. Апанасенка є цілісним, логічно структурованим і завершеним науковим дослідженням, присвяченим удосконаленню показників фізичної підготовленості та психофізичних здібностей спортсменів у гандбол на етапі попередньої базової підготовки.

Загальна логіка побудови роботи відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а її структура є традиційною для кваліфікаційних наукових праць: вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Зміст розділів послідовно відображає етапи наукового пошуку – від аналізу теоретичних засад проблеми до експериментального обґрунтування авторської програми та узагальнення отриманих результатів.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження. Структурні компоненти вступу взаємопов'язані

та логічно узгоджені. Завдання дослідження конкретизують поставлену мету та відображають етапність її досягнення.

Перший розділ присвячено аналізу наукових засад підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки. Автор здійснює ґрунтовний огляд сучасних і класичних джерел, розглядає фізичну та психофізичну підготовленість як взаємопов'язані компоненти змагальної діяльності, висвітлює вікові та біологічні чинники спортивного вдосконалення.

Позитивним є те, що автор не обмежується описом літературних даних, а виокремлює проблемні аспекти – фрагментарність підходів до розвитку психофізичних здібностей, недостатність інтегрованого контролю та відсутність цілісної моделі їх поєднання з фізичною підготовкою. Це створює теоретичне підґрунтя для подальшого експериментального пошуку.

У другому розділі розкрито методи та організацію дослідження. Автором обґрунтовано вибір комплексу методів, адекватних меті та завданням роботи: теоретичних, емпіричних і статистичних. Детально описано процедуру педагогічного експерименту, характеристику контингенту досліджуваних (103 гандболісти), умови формування контрольної та експериментальної груп.

Чіткість викладу методики забезпечує відтворюваність дослідження та підвищує рівень його наукової доказовості.

Третій розділ містить результати констатувального етапу дослідження. Проведено аналіз вихідного рівня фізичної підготовленості та психофізичних здібностей гандболістів, встановлено наявність дисбалансу між окремими компонентами підготовленості та виявлено залежність показників від ігрового амплуа.

Отримані дані аргументовано доводять необхідність інтегрованого підходу до побудови тренувального процесу. Розділ є логічним переходом від теоретичного аналізу до практичної реалізації авторської програми.

У четвертому розділі представлено структуру та зміст експериментальної програми підготовки, побудованої за блочним принципом (адаптаційно-базовий, розвивальний, інтеграційний блоки). Детально охарактеризовано зміст кожного блоку, спрямованість тренувальних впливів та їх методичне забезпечення.

Результати формувального експерименту підтверджують ефективність запропонованої програми: встановлено статистично значущі покращення показників фізичної підготовленості та психофізичних здібностей у спортсменів експериментальної групи порівняно з контрольною. Розділ є

ключовим у структурі дисертації, оскільки містить основні положення, що визначають наукову новизну роботи.

У п'ятому розділі здійснено аналіз, узагальнення та інтерпретацію отриманих результатів, їх зіставлення з даними інших досліджень. Автор демонструє вміння критично осмислювати результати, співвідносити їх із сучасними теоретико-методичними положеннями та формулювати обґрунтовані висновки.

Розділ характеризується узагальнювальним характером і логічно підсумовує проведене дослідження.

У цілому зміст дисертації відповідає заявленій темі, а поставлені завдання повністю реалізовані. Основні положення роботи є логічно вмотивованими, послідовно розкритими та підтвердженими результатами педагогічного експерименту.

Дисертація вирізняється системністю викладу матеріалу, належним рівнем методичної аргументації та практичною спрямованістю. Робота справляє враження завершеного самостійного наукового дослідження, що має теоретичну та прикладну цінність для подальшого розвитку системи підготовки гандболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях.

Аналіз поданих у дисертації відомостей щодо апробації та публікацій здобувача дає підстави стверджувати, що основні наукові положення, результати та висновки роботи достатньою мірою відображені в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження висвітлено у фахових наукових виданнях України, включених до переліку наукових фахових видань, у яких публікуються результати дисертаційних досліджень у галузі фізичної культури і спорту. У публікаціях послідовно представлено ключові аспекти роботи.

Окремі результати дослідження апробовано на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, що забезпечило їх наукове обговорення у професійному середовищі та підтвердило актуальність і наукову доцільність обраної проблематики.

Публікації здобувача відображають основні етапи виконання дослідження – від теоретичного аналізу проблеми до узагальнення результатів експериментальної роботи. Їх зміст корелює зі структурою дисертації та демонструє послідовність наукового пошуку. Представлені у статтях матеріали не суперечать змісту дисертації, а конкретизують і деталізують окремі її положення.

Кількість та якість опублікованих праць відповідають чинним вимогам до здобуття ступеня доктора філософії. Основні результати дослідження викладені повно, репрезентативно та на належному науковому рівні, що свідчить про достатню апробацію дисертаційної роботи та її відповідність установленим критеріям.

Недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення.

Позитивно оцінюючи наукову цінність, логічну завершеність і практичну спрямованість дисертаційної роботи А.В. Апанасенка, слід водночас зазначити окремі зауваження та дискусійні положення, які не знижують загальної позитивної оцінки дослідження, проте потребують уточнення або врахування у подальших наукових дослідженнях.

1. У першому розділі, присвяченому теоретичному аналізу проблеми підготовки спортсменів у гандбол, доцільним було б ширше представити результати сучасних зарубіжних досліджень, зокрема щодо когнітивно-моторної інтеграції в ігрових видах спорту. Це дозволило б посилити міжнародний контекст роботи та розширити наукову аргументацію.

2. При розробленні інтегрального показника психофізичних здібностей варто було б детальніше обґрунтувати алгоритм його формування (вагові коефіцієнти, нормування показників, математичну модель інтеграції). Хоча загальний підхід є логічним і практично значущим, розширений математико-методичний опис підвищив би рівень його універсальності та можливості застосування в інших вибірках.

3. У процесі аналізу результатів формувального експерименту автор зосереджується переважно на статистично значущих відмінностях між контрольною та експериментальною групами. Водночас доцільним було б подати показники ефекту (effect size), що дозволило б більш повно охарактеризувати практичну значущість отриманих змін.

4. Дисертація охоплює етап попередньої базової підготовки, однак перспективним могло б бути окреслення можливостей екстраполяції запропонованої програми на інші етапи багаторічної підготовки гандболістів.

5. У частині, присвяченій кореляційному аналізу, окремі інтерпретації виявлених взаємозв'язків подано без достатньо розгорнутого теоретичного пояснення механізмів їх формування. Більш глибока психофізіологічна інтерпретація сприяла б підсиленню доказової бази.

6. Доцільним було б розширити обговорення обмежень дослідження (розмір вибірки, регіональні особливості підготовки, специфіка тренувальної бази), що є загальноприйнятою практикою в сучасних наукових роботах.

Узагальнюючи, зазначені зауваження мають переважно рекомендаційний характер і не знижують наукової новизни, практичної

значущості та загального позитивного враження від дисертаційної роботи. Вони можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності та при підготовці публікацій за результатами дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота **Апанасенка Андрія Вікторовича** на тему «Удосконалення показників фізичної підготовленості та психофізичних здібностей гандболістів на етапі попередньої базової підготовки», є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Апанасенко Андрій Вікторович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного виховання
та спорту, професор,
професор кафедри гімнастики та
фізкультурно-спортивних технологій
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Валентина ТОДОРОВА